

102/3

KISWAHILI

Karatasi ya 3

FASIHI

JULAI/AGOSTI 2015

Muda: Saa 2½

TATHMINI YA PAMOJA – SHULE ZA UPILI – JIMBO LA MAKUENI 2015

Hati ya Kuhitimu Elimu ya Sekondari Kenya (KCSE)

KISWAHILI

Karatasi ya 3

FASIHI

Muda: Saa 2½

Maagizo

- (a) *Jibu maswali manne pekee.*
- (b) *Swali la kwanza ni la lazima.*
- (c) *Maswali hayo mengine matatu yanachaguliwa kutoka sehemu nne zilizobaki; yaani: Riwaya, Hadithi Fupi, Ushairi na Fasihi Simulizi.*
- (d) *Usijibu maswali mawili kutoka sehemu moja.*
- (e) *Majibu yote lazima yaandikwe kwa lugha ya Kiswahili.*
- (f) *Karatasi hii ina kurasa 4 zilizopigwa chapa.*
- (g) *Watahiniwa ni lazima wahakikishe kwamba kurasa zote za karatasi hii zimepigwa chapa na kuwa maswali yote yamo.*

Imedhaminiwa na H.E. Prof. Kivutha Kibwana, Gavana, Kaunti ya Makeni.

SEHEMU A: TAMTHILIA**1. Lazima**

T. Arege: *Mstahiki Meya*

Mwafulani I: Hiyo ndio zitafaa nini?

Mwafulani II: Nimeambiwa tuwashauri wasubiri.

Mwafulani I: [Anamtazama] Wasubiri?

- (a) Eleza muktadha wa dondoo hili. (alama 4)
- (b) Fafanua umuhimu wa Mwafulani I. (alama 4)
- (c) Maudhui ya utegemezi yamejitokeza katika tamthilia. Fafanua aina tofauti za utegemezi. (alama 10)
- (d) Fafanua madhara yake kwa jamii. (alama 2)

SEHEMU B: RIWAYA

K. Walibora: *Kidagaa Kimemwozea*

Jibu swali la 2 au la 3.

- 2. "... Nilitaka kukuuliza kama waelewa usomacho na sasa nadhani labda swali hilo halina mashiko."
  - (a) Bainisha muktadha wa maneno haya. (alama 4)
  - (b) Jadili nafasi ya msemaji katika riwaya. (alama 8)
  - (c) Fafanua sababu ya msemaji kumwambia msemewa kuwa swali hilo halikuwa na mashiko. (alama 8)
- 3. Jadili maudhui yafuatayo kama yanavyojitokeza katika riwaya ya *Kidagaa Kimemwozea*.
  - (a) Taasubi ya kiume (alama 10)
  - (b) Ukatili (alama 10)

SEHEMU C: HADITHI FUPI

K. Walibora na S.A. Mohamed: *Damu Nyeusi na Hadithi Nyingine*

Jibu swali la 4 au la 5.

- 4. "... Aliinua uso wake na kumtazama mwalimu mkuu."
  - (a) Eleza muktadha wa dondoo hili. (alama 4)
  - (b) Yafafanue matatizo yaliyomkumba mwalimu mkuu kijumla katika kuendeleza kazi yake. (alama 6)
  - (c) Sista niwakulaumiwa pakubwa kutokana na yaliyompata Sela. Fafanua. (alama 6)
  - (d) Kwa kurejelea hadithi nyingine nne, taja na ueleze mfano mmoja wa waliokumbwa na yaliyompata Sela. (alama 4)
- 5. Kama sio sadfa Kristina Mwendu Mbai katika Mwana wa Darubini hangefanikiwa kupitisha ujumbe wake na kukolea jinsi ulivyo. Thibitisha. (alama 20)

SEHEMU D: USHAIRI

Jibu swali la 6 au la 7.

- 6. *Soma shairi lifuatalo kisha ujibu maswali yafuatayo.*
 Msambe naja kuteta, nina wema wa kalima,
 Moto wanikatakata, maini yangu yachoma,
 Ili nipate takata, ukweli wote 'tasema,
 Anayekataa pema, pabaya panamuita.

Muacha pema hujuta, aendapo si salama,
Bahati ni kama nyota, humemeta na kuzima,
Sikimbilie mafuta, ukatae kula sima,
Anayekataa pema, pabaya panamuita.

Haraka zina matata, angaza mbele na nyuma,
Tenda mambo kwa kusita, usije ukalalama,
Keti pako ukipata, kwa muradi wa uzima,
Anayekataa pema, pabaya panamuita.

Pema si penye mafuta, au pa wali na nyama,
Pema watu hutafuta, utulivu na hekima,
Si hoja penye ukata, pa watu hali ya nyuma,
Anayekataa pema, pabaya panamuita.

Mahali pema ambata, kwa vitendo na huduma,
Sikae penye matata, palipojaa hasama,
Lau kama pamemeta, hapafai kwa daima,
Anayekataa pema, pabaya panamuita.

Maswali

- (a) Lipe anwani mwafaka shairi hili. (alama 1)
 (b) Bainisha bahari mbili za shairi hili. (alama 2)
 (c) Eleza muundo wa shairi hili. (alama 4)
 (d) Fafanua dhamira ya mshairi. (alama 1)
 (e) Andika ubeti wa tatu kwa lugha ya nathari. (alama 4)
 (f) Onyesha jinsi mshairi alivyotumia uhuru wake. (alama 3)
 (g) Kwa kutoa mifano, bainisha tamathali mbili za usemi zilizotumika katika shairi hili. (alama 2)
 (h) Eleza maana ya msamiati ufuatao. (alama 3)
- (i) Kalima
 (ii) Mafuta
 (iii) Ukata

7. *Soma shairi lifuatalo kisha ujibu maswali.*

- Mwananchi: Ingawa ni nchi yangu, mie siipendi sana,
Ina tando la ukungu, kadha mawimbi mapana.
- Mzalendo: Wewe u mwana wa wapi, ni bora kujulishana,
Msimamo wako mpi, imara uloshikana?
- Mwananchi: Hayo ni maswali gani, au tunataniana?
Hunijui toka lini, mzawa mjulikana!
- Mzalendo: Sura yako naijua, ila kadhia hapana,
Vile navyokutambua, sivyo ninavyokuona.
- Mwananchi: Mimi usinitazame, angalia kila kona,
Si wake na si waume, vile wavyozongeanana.
Ni vurugu na hujuma, si wazee si vijana.
Hatokezi mtu mwema, msafi aso jaana?
Watoto waliosoma, si watu ni Subuhana?
Pa kutoka huduma, wanaenda kujivuna.

- Mzalendo: Kweli unanishangaza, ni kama tunagombana.
Ama tunazungumza, bayana kuambizana?
- Mwananchi: Unakwea na kuwanda, wengine wakaondeana,
Unachuma usopanda, kuhemera usovuna.
- Mzalendo: Nakuona una nyingi, tafakuri za maana,
Maneno yenye msingi, bali doa ni la jana.
Asubuhi na mapema, nuru ipotanzukana,
Giza jekundu kuhama, jeusi likatandana.
- Mwananchi: Hujawa kindakindaki, mzalendo mwungwana,
Abadi sikuafiki, koma kunidonadona.
Jukwani mpenda uma, huko chama ndiwe ngwena,
Watafuna watu nyama, vijikongwe na watwana.
Umesoma kitu gani, taaluma za kulana?
Nchi yetu taabani, na shahada umebana!
Sije kwangu kunitubu, niko macho ninaona,
Damu yako ni tabu, osha utoe laana.
Ati wewe mzalendo, mwenye tumbo limenona,
Na madole yenye gando, ya kuhujumu mchana!
Mimi ninakuachia, nisije nikajichuna,
Kemi zangu najutia, sitaki kutatizana.

Maswali

- (a) Shairi hili ni la aina gani? Toa sababu. (alama 2)
- (b) Eleza maudhui manne yanayodhihirika katika shairi hili. (alama 4)
- (c) Eleza jinsi uhuru wa kishairi ulivyotumika katika shairi hili. (alama 2)
- (d) Eleza mtindo wa mwandishi ulivyotumika katika shairi hili. (alama 2)
- (e) Mshairi anamaanisha nini anaposema 'watafuna watu nyama, vijikongwe na watwana?' (alama 2)
- (f) Thibitisha kwamba shairi hili ni la kimapokeo. (alama 2)
- (g) Taja toni ya Mwananchi katika shairi. (alama 2)
- (h) Eleza maana ya msamiati ufuatao kama ulivyotumika katika shairi. (alama 4)
- (i) Bayana
(ii) Tafakuri
(iii) Kunidonadona
(iv) Ngwena

SEHEMU E: FASIHI SIMULIZI

8. (a) Eleza maana ya miviga. (alama 2)
- (b) Taja na ufafanue aina sita za miviga. (alama 6)
- (c) Fafanua hasara sita za miviga. (alama 6)
- (d) Eleza changamoto zozote nne zinazokumba ngomezi ya kisasa. (alama 6)